
Њакон Ивица Чаировић
(Православни богословски факултет, Универзитет у Београду)

ОСВРТ НА ЛИЧНОСТ СВЕТОГ САВЕ У СРПСКОЈ НАУЧНОЈ ТЕОЛОШКОЈ ПЕРИОДИЦИ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

Увод

Између два светска рата у Србији започиње детаљно и систематско методолошко истраживање у оквиру богословске науке, а посебно место у том систему заузима проучавање историје, тачније историје српског народа и Цркве. После бурних догађаја са почетка 20. века, после ратова, великих жртава и погрома српског народа, српска интелектуална елита окренула се истраживању свог идентитета и историје. Многи историчари, али и богослови, започели су своја истраживања од Светих Саве и Симеона Мироточивог, као родоначечника српског рода и самосталне Цркве у оквиру породице православних Цркава тадашњег хришћанског, цивилизованог света. Нажалост, иако је елан био евидентан, мало је аутора који су користећи правилно историјску методологију, односно првенствено – историјске изворе, а још је мање научних часописа у којима је било могуће објавити истраживање на поменуте теме. Треба признати да је најмање било научних теолошких часописа, а у оквиру овог прегледног истраживања ће бити коришћени православни часописи *Богословље*, *Светосавље*, *Пут* и *Хришћански живот*, где су научници са богословско-историјског становишта анализирали живот и дело Светог Саве, првог Архиепископа самосталне Српске православне Цркве.

Богословље

У првом броју часописа Православног богословског факултета Универзитета у Београду, др Драгутин Анастасијевић пише о години преноса моштију Св. Симеона Мироточивог из манастира Хиландар у Студеницу¹ и том приликом описује Св. Саву као књижевника, агиографа,

¹ Анастасијевић, Драгутин. *Година преноса моштију Св. Симеуна из*

јерарха и светитеља. Анализирајући *Житије* које је Св. Сава написао, Анастасијевић наводи да је Сава пренео мошти Св. Симеона из Хиландара у Студеницу због пада Константинопоља у руке крсташа (1204), и због напада на византијске балканске унутрашњости и на Св. Гору,² али ипак оставља ово питање отвореним.³ Када говори о разлогу преноса моштију Св. Симеона у Студеницу, Анастасијевић даље каже да можда Сава није ни желео да говори о борби око престола између Стефана и Вукана, те да и Доментијан прескаче тај Стефанов одељак.⁴ Пошто су у *Житију* које пише Стефан Првовенчани наведени други разлози за пренос моштију из Хиландара у Студеницу, Анастасијевић закључује да се све зблио између 1204. и 1208. године, али се пита да ли је Св. Сава знао колико су мошти његовог оца биле у манастиру Хиландару и наводи да је ово питање веома важно те – у закључку – позива истраживаче да се баве овом темом?

У следећем броју *Богословља*, др Драгутин Анастасијевић⁵ пише о постанку имена и самог манастира Хиландара, те истиче улогу Св. Саве и Св. Симеона, а посебно наводи да су они и именовали овај манастир, вероватно јер су чули облик грчке речи *Хиландар* у свакодневном светогорском грчком народном изговору.⁶ Аутор је навео неколико теорија из различитих временских периода о самом имену манастира.⁷

У *Богословљу* бр. 4, стр. 94-124, прота Стеван М. Димитријевић пише студију на тему *Грб Српске Патријаршије*,⁸ где говори о Светом Сави као равноапостољу и регулатору моралног живота Срба, који је имао највећи утицај на тадашње српско друштво у целини. Користећи објављен Канон Св. Симеону и Св. Сави⁹ прота Димитријевић наглашава *крстоносни пут српског народа*, на који га је извео Свети Сава. У поглаву *Шта треба да буде опште знамење уједињене Српске Цркве*, аутор одмах наводи печат Светог Саве сачуван на препису Карејског типика, и каже да је нацрт овог знака први издао Димитрије Аврамовић,¹⁰ а да је архимандрит Леонид правилно учио да је ово био монограм, а не печат;¹¹ док архимандрит

Хиландара у Студеницу, *Богословље* бр. 1, Београд 1926, 67-79.

² Како Анастасијевић наводи, Св. Гори је можда и пре 1206. године према решењу солунске краљевине, чија је политичка ингеренција била светогорска општина, али и према решењу папског легата Бенедикта, одузета светогорска самоуправа. Исто.

³ Исто, 68.

⁴ Исто.

⁵ Анастасијевић, Драгутин. *Првобитни постанак имена и манастира Хиландара*, *Богословље* бр. 2/1, Београд 1927, 50-57.

⁶ Исто, 52.

⁷ Анастасијевић, Драгутин. *Првобитни постанак имена и манастира Хиландара*, *Богословље* бр. 2/2, Београд 1927, 134-38.

⁸ Димитријевић, Стеван М. *Грб Српске Патријаршије*, *Богословље* бр. 4, Београд 1929, 94-124.

⁹ *Канони Св. Симеону и Св. Сави*, Венеција 1776, 112.

¹⁰ Димитријевић, Стеван М. *Грб Српске Патријаршије*, *Богословље* бр. 4, Београд 1929, 114.

¹¹ Исто.

Нићифор Дучић истиче да је ово био монашки печат Св. Саве када *он није ни слутео да ће бити први архиепископ српски*, те каже да када је он то и постао, овај печат је узет за печат самосталне Српске Цркве у првој четвртини 13. века.¹² Нићифор Дучић закључује да је овај печат основ грбу Србије. Међутим, прота Димитријевић наглашава да је овај закључак Нићифора Дучића преурањен и неутемељен. Ипак, аутор студије закључује да је Св. Сава заиста био знамење Српске Цркве, али не у виду посвета његових слова имена, већ у изображавању његовог лика и то из посебног уважавања према оснивачу Српске Цркве.¹³ Чак је и када је Српска Црква подигнута на патријаршијски ранг, *задржан печат Архиепископије са Савиним ликом и натписом*.¹⁴ Прота Димитријевић закључује да, иако нема података о томе када је лик Св. Саве престао да се употребљава у грбу или приликом службених обележја Патријараха српских, би требало да буде у вези са истицања иконе Св. Саве на устаничким обележјима противу Турака, те да је спаљивање његових светих моштију утицало на то да се изостави његов лик из службених обележја.¹⁵

У *Богословљу* бр. 7/2 из 1932. године, Радослав М. Грујић пише о канонском уређењу и утврђивању нових епархија од стране Св. Саве, у аутокефалној Српској православној Цркви, где аутор јасно и прецизно описује Св. Саву као црквеног првојерарха и организатора црквеног живота у српским земљама.¹⁶

У истом броју часописа *Богословље*, Владимир Влаховић објављује студију на тему *Литургички материјал у старим српским биографијама XIII века*,¹⁷ где говори о улози Св. Саве приликом добијања аутокефалије за Српску Цркву и о његовом утицају на писање старих биографија средњовековних српских владара, али посебно место у студији – по први пут у теолошкој научној литератури – заузима упоредна анализа *синђелија* које је Св. Сава добио и које су сачували од заборављавања и Доментијан и Теодосије, али у литургичком и богослужбеном контексту. То је врло важно због валидности даљих рукополагања које је Св. Сава чинио као архиепископ.¹⁸ Даље, аутор излаже повест о установљавању два манастира: Студенице и Хиландара, али и о великим даровима који је Св. Сава чинио и другим светогорским манастирима и у Јерусалиму. Затим у другој свесци *Богословља*, аутор истражује богослужбене предмете и одежде, књиге, иконе и молитве у доба Св. Саве.¹⁹ Трећи део ове студије

¹² Исто.

¹³ Исто, 117.

¹⁴ Исто, 118.

¹⁵ Исто.

¹⁶ Грујић, Радослав М. *Епархијска властелинства у средњовековној Србији*, *Богословље* бр. 7/2, Београд 1932, 93-142; Исто, *Богословље* бр. 7/3, Београд 1932, 181-200.

¹⁷ Влаховић В. *Литургички материјал у старим српским биографијама XIII века*, *Богословље* бр. 7/3, Београд 1932, 230-243.

¹⁸ Исто, 235-237.

¹⁹ Влаховић В. *Литургички материјал у старим српским биографијама XIII века*, *Богословље* бр. 7/4, Београд 1932, 335-351.

бави се знаменовањем часним крстом, благословима, поменутих у списима Доментијана и Теодосија; затим о положају у току молитве, метанисањем, богослужбеним чиновима, Св. Тајнама, освећењем воде, чак и монаштвом у ужем смислу речи, односно само оно које се односи на Немањиће.²⁰ У четвртом делу ове опширне студије, аутор се бави Савиним одступањем од архиепископског трона и његовим даљим животом, све до Симеонове смрти, опела и погребља. Аутор даље расправља на тему постављања и крунисања владара у српској држави, а затим и о духовности владара и саме лозе Немањића. Овај део студије закључен је поглављем о литургијским текстовима из времена Св. Саве.²¹

У *Богословљу* бр. 9 из 1934. године, Миодраг Југовић пише о титулама и потписима архиепископа и патријараха српских, где анализира потпис и титулу Св. Саве, првог српског архиепископа.²²

Највише студија о Св. Сави објављено је у часопису *Богословље* за 1935. годину. Посебан допринос теми овог истраживања дао је и Станоје Станојевић у *Богословљу* бр. 10/2-3, анализирајући оно што су биографи (Доментијан и Теодосије) записали о раду за отаџбину и народ Св. Саве,²³ те је посебно истакнут његов допринос у српском народу за хришћанску веру и побожност. Станојевић објашњава зашто је Св. Сава просветитељ српског народа. У истом броју овог часописа Владимир Ћоровић пише чланак на тему *Стари стихови о Св. Сави*, који је својеврсни наставак његове студије о Силуановим стиховима о Св. Сави, која је објављена 1929. године.²⁴ Чланак објављен у *Богословљу* јесте представљање друга два стиха из 14. века која је написао неименовани и непознати песник, а која се налазе у хиландарском типичу Св. Саве Јерусалимског и који до тада нису били констатовани у историјској науци.²⁵ Следећи текст о Св. Сави, у истом броју *Богослова*, јесте дело Веселина Чајкановића – *Св. Сава у народним приповеткама*,²⁶ где је, са етнолошко-књижевног аспекта, сагледана личност Св. Саве. Чајкановић анализира народне приповетке које је уредио и објавио Владимир Ћоровић у зборнику *Свети Сава у народном предању*, 1927. године. Затим, Никола Радојичић објављује студију на тему *Једно занимљиво место у Теодосијевом животу Св. Саве*, где анализира наводе Јована Вучковића, који је 1902. године у својој књизи *Св. Сава*,

²⁰ Влаховић В. *Литургијски материјал у старим српским биографијама XIII века*, *Богословље* бр. 8/1, Београд 1933, 60-78.

²¹ Влаховић В. *Литургијски материјал у старим српским биографијама XIII века*, *Богословље* бр. 8/2, Београд 1933, 144-159.

²² Југовић, Миодраг. *Титуле и потписи архиепископа и патријараха српских*, *Богословље* бр. 9, Београд 1934, 253-272.

²³ Станојевић Ст. *Биографи Св. Саве о његовом раду за отаџбину и за народ*, *Богословље* бр. 10/2-3, Београд 1935, 113-118.

²⁴ Ћоровић В. *Силуан и Данило II, српски писци XIV-XV века*, *Глас СКА СXXXVI*, Београд 1929, 13-103.

²⁵ Ћоровић В. *Стари Стихови о Св. Сави*, *Богословље* бр. 10/2-3, Београд 1935, 113-118.

²⁶ Чајкановић В. *Св. Сава у народним приповеткама*, *Богословље* бр. 10/2-3, Београд 1935, 121-128.

архиепископ српски и просветитељ, изнео извесна тумачења Теодосијевих извештаја о Св. Сави, посебно о његовој беседи епископима, да треба да буду једне жене мужевима. Уз своју анализу, Радојчић је интегрално донео и писмо Ј. Вучковића упућено њему у вези са темом своје студије објављене у *Богословљу* и у коме јасно говори о брачном стању у тадашњем српском друштву.²⁷ На овај текст се наставља истраживање Радослава М. Грујића на тему *Култ Св. Саве у Карловачкој митрополији 18. и 19. века*,²⁸ који наглашава да Св. Сава није сматран за заштитника нижих и виших српских школа у Карловачкој митрополији у 18. веку. Посебно истицање слављења Св. Саве као школског патрона почиње у 19. веку, упоредо са стварањем народног идентитета у борбама српског народа за ослобађање од Турака, али и Срба у Аустро-угарској монархији од Мађара. Аутор аналитички говори и о месту Св. Саве у поезици и реторици у Срба у 18. веку, затим анализира његова житија и богослужбени култ у контексту његовог истицања као националног и земаљског заштитника. У овом одличном Грујићевом историјском приказу изнет је податак да је празновање Св. Саве, као заштитника српског народа, у Карловачкој митрополији почело на основу синодске одлуке из 1774, односно царске потврде из 1775. године, када је Наполеон ушао у Далмацију, а у Србији је већ дошло до организованих оружаних сукоба против Турака.²⁹ На основу родољубиве беседе у Цркви Св. Петра и Павла у Араду, 1806. године, Грујић наглашава да је по први пут у историји Срба, овако свечано прослављен празник Св. Саве, ван Цркве. Било је то организовано дело Саве Текелије и арадског свештеника Алексића, а од тада се у Араду прослављао Св. Сава овако свечано до Текелијине смрти.³⁰ Поред овога, Грујић наводи да прве вести о прослављању Св. Саве као школског патрона постоје 1812. године, а налазе се у Правилнику школског фонда српске црквено-школске општине у Земуну, и то на иницијативу протојереја Јефтимија Ивановића.³¹ После оснивања Српске Војводине култ Св. Саве добија нови полет и он се слави у свим српским школама, а као доказ за то Грујић наводи речи др Владана Ђорђевића из 1867. године да се једном у години у свим српским земљама – од *Пеите до Пећи* и од *Ниша* и *Тимока до Јадранског мора* – прославља Св. Сава као опште-народна слава.³² Аутор се после осврта на појединачна места у којима је Св. Сава прослављан као школски патрон, сада бави Светосавском химном, да би студију закључио посебним одељком о осталим прославама Св. Саве (гозбе, балови, вечерње забаве, итд) у Карловачкој митрополији. Следећу студију у истом броју часописа *Богословље*, написао је Филарет Гранић и то на тему *Црквеноправне одредбе*

²⁷ Радојчић Н. *Једно занимљиво место у Теодосијевом животу Св. Саве*, *Богословље* бр. 10/2-3, Београд 1935, 128-133.

²⁸ Грујић Р. *Култ Св. Саве у Карловачкој митрополији 18. и 19. века*, *Богословље* бр. 10/2-3, Београд 1935, 133-170.

²⁹ Исто, 145.

³⁰ Исто, 146.

³¹ Исто, 149.

³² Исто, 152.

*Хиландарског типика Св. Саве о настојатељу и осталим манастирским функционарима.*³³ Гранић анализира игуманско место у манастирима и кандидате за исто према манастирским типцима између 10. и 13. века, а затим у посебном одељку говори и о осталим манастирским службама. Петар Ђорђић, даље, објављује чланак на тему *Прилози проучавању језика у списима Св. Саве*,³⁴ у коме истиче да је Св. Сава први именовани аутор и основ старе српске књижевности и то на основу издања сабраних дела од стране Владимира Ђоровића. Ђорђић са аспекта филолога говори о научној методологији проучавања списа Св. Саве, који се разликују и по језику и по стилу. Следећи чланак *Рад Св. Саве на народном просвећивању* написао је Јордан Илић.³⁵ После анализе историјских околности, Илић је нагласио да је приликом просвећивања српског народа, Св. Сава у 13. веку попримао утицаје и са Истока и Запада. Последњи који се тичао Св. Саве у часопису *Богословље* у 1935. години, био је рад Драгутина Анастасијевића на – за све српске генерације – веома интригантном питању *Је ли Св. Сава крунисао Првовенчаног?*³⁶ У овој студији, коју Анастасијевић започиње амбигвом да Св. Сава и јесте и није крунисао Првовенчаног, аутор даје различите теорије (Јован Рајић; немачки историчар Енгел, који је још 1801. заговарао тезу да је Првовенчани два пута крунисан; Иларион Руварац; Вуловић) поводом ове теме, а затим методолошки разлаже премисе у оквиру сачуваних наративних историјских извора и из њих извлачи јасан закључак: архиепископ Сава је крунисао свог брата 1221. године.³⁷

Следеће, 1936. године Драгутин Анастасијевић пише кључну студију о личности Св. Саве под насловом – *Свети Сава је умро 1236. године*, коју базира на научним истраживањима Љ. Ковачевића и К. Јиричека, уз то и на историјским изворима (Доментијан и Теодосије, повеље, српски стари пролог, устави) тако да закључује да је ипак година упокојења Светог Саве 1236, а не 1235. година.³⁸ Исти аутор, следеће – 1937 – године, пише студију о томе да су Света словеса Светог Саве заиста постојала и наводи четири аргумента за своју тврдњу: Савин типик, Савине речи записане у Доментијановом спису, заповест Светог Симеона Сави записане у Теодосијевом спису, и писање Стефана Првовенчаног свом оцу забележено у Доментијановом спису.³⁹ До 1940. године није било студија о Светом Сави у научном часопису *Богословље*.

³³ Гранић Ф. *Црквеноправне одредбе Хиландарског типика Св. Саве о настојатељу и осталим манастирским функционарима*, *Богословље* бр. 10/2-3, Београд 1935, 171-188.

³⁴ Ђорђић П. *Прилози проучавању језика у списима Св. Саве*, *Богословље* бр. 10/2-3, Београд 1935, 188-199.

³⁵ Илић Ј. *Рад Св. Саве на народном просвећивању*, *Богословље* бр. 10/2-3, Београд 1935, 188-199.

³⁶ Анастасијевић Д. *Је ли Св. Сава крунисао Првовенчаног?* *Богословље* бр. 10/2-3, Београд 1935, 211-312.

³⁷ Исто, 312.

³⁸ Анастасијевић Д. *Свети Сава је умро 1236. године*, *Богословље* бр. 11/2-3, Београд 1936, 237-275.

³⁹ Анастасијевић Д. *Света словеса Светог Саве заиста су постојала*,

Светосавље

Светосавље као орган студената Православног богословског факултета излази од 1932. године до почетка Другог светског рата. Часопис, као такав, није требало да буде пуко научно-академски, већ је требало да промовише и ангажовану теологију. У том контексту, неколико аутора пише и о Светом Сави. У првој свесци Аница Шаулић више публицистички пише о Светом Сави, као о аскети који је предвидео политичке прилике у којима ће бити српски народ и онда створио основу државе и народне, српске културе.⁴⁰ У следећој свесци Димитрије Најдановић објављује текст на тему *Светосавска паралипомена*⁴¹ у коме говори о догађају са Драгомиром Стрезом, о којој пишу и Савини агиографи до детаља. О овом догађају, о коме је требало подробније говорити, постојало је много тумачења, јер је Стрез убоден отровном иглом. Најдановић је утврдио да је Стреза отровном иглом усмртио „младић кога је Сава послао“,⁴² али је Владика Николај Велимировић о овом догађају говорио као о чудесном преврату у коме је главну улогу одиграо анђео. Другачија је дводелна студија проте Стеве Димитријевића *Православље Светог Саве*, који јасно говори о православном ставу у богословствовању Светог Саве у првој половини 13. века.⁴³ У трећој свесци друге године Светосавља прештампан је рад Вл. Влаховића *Литургички материјалу старим српским биографијама 13. века*.⁴⁴ Владимир Вујић даље пише, на публицистички и ангажован начин, текст на тему *Повратак Сави Светитељу*, у коме истиче способност организације Св. Саве; а посебно га пореди са Доситејем Обрадовићем.⁴⁵ У светосавској 1935. години и лист Светосавље је објавио неколико текстова на тему личности Светог Саве. У овом броју Владимир Ћоровић је написао рад *О светосавској години*,⁴⁶ затим је публикован извод из књиге Старе српске биографије, коју је превео Миливоје Башић, *Живот Светог Саве од Теодосија монаха*.⁴⁷ Теодор Титов објављује своју студију

Богословље бр. 12/2-3, Београд 1937, 258-261.

⁴⁰ Шаулић, А. *Свети Сава, Светосавље*, бр. 1, св. 1, Београд 1932, 12-14.

⁴¹ Најдановић Д. *Светосавска паралипомена, Светосавље*, бр. 1, св. 2, Београд 1932, 62-67.

⁴² Исто.

⁴³ Димитријевић С. *Православље Св. Саве, Светосавље*, бр. 1, св. 5, Београд 1932, 193-215; Димитријевић С. *Православље Св. Саве, Светосавље*, бр. 1, св. 5, Београд 1932, 249-275.

⁴⁴ Влаховић, Вл. *Литургички материјалу старим српским биографијама 13. века, Светосавље*, бр. 2, св. 3, Београд 1933, 64-197.

⁴⁵ Вујић, В. *Повратак Сави Светитељу, Светосавље*, бр. 3, св. 2, Београд 1934, 97-108.

⁴⁶ Ћоровић, В. *О светосавској години, Светосавље*, бр. 4, Београд 1935, 7-9.

⁴⁷ *Живот Светог Саве од Теодосија монаха*, из књиге *Старе српске биографије*, превод Миливоје Башић, СКЗ, 1924, *Светосавље*, бр. 4, Београд 1935, 9-14.

Свети Сава као живи узор за српску православну богословску омладину, где јасно указује на вредности и морална начела коју – у том временском периоду – треба да имају млади богослови.⁴⁸ Трифун Ђукић написао је текст *Вођа нације*, који је заправо Светосавска беседа изговорена у Првој мушкој гимназији у Београду, где представља Св. Саву као родоначелника српског рода и духовности.⁴⁹ Затим, Петар Ђорђић прави историјско-филолошку ретроспективу *Од Ђурила и Методија ка Светом Сави*, пошто су се поклопили јубилеји 700. година од смрти Св. Саве и 1050. година од упокојења Св. Методија.⁵⁰ Јордан П. Илић објављује студију на тему *Монаштво Светог Саве и његов јавни рад*,⁵¹ у којој истиче да несклад између монаштва и јавног рада не постоји; да би уследио – у том тренутку – актуелни текст анонимног писца на тему *Индивидуализам и социјализам Св. Саве*, где се говори о индивидуализму и антииндивидуализму Св. Саве, те је закључено да је његов светитељски живот био изнад и једне и друге крајности.⁵² Јован Липовац, даље, публикује текст *Култ Светог Саве у Боки Которској*, пошто је овај светитељ био патрон Епархије бокогорске, дубровачке и спичанске.⁵³ Протосинђел Јустин Поповић разматра неколико мисли на тему *Растко и савремена омладина*, где кроз призму средњовековних вредности сагледава савремену омладину и њихове претензије.⁵⁴ Затим следи извод из *Старих српских биографија*, од М. Башића – *Из живота Стефана Немање (Св. Симеона) од Св. Саве*. На крају ове публикације налазе се три приказа књига са светосавском тематком: Драгослав Страњаковић приказује књигу Свети Сава од Станоја Станојевића, Методије Гоговић пише о светосавском броју научног часописа *Богословље*, а Љутовид Мијатовић приказује књигу Свети Сава у народним причама, коју је уредила Аница Шаулић. У свесци бр. 2, у *Светосављу* из 1936. године Љубомир Злоковић је написао осврт на врло важан рад – *Свети Сава је умро 1236. године* – Драгутина Анастасијевића који је објављен у *Богословљу* за 1936. годину. У обе свеске *Светосавља* за 1939. годину објављен је дводелни приказ који написао Чедомир Драшковић поводом публикације *Доментијан – Списи светог Саве и Стевана*, које је превео Ј. Мирковић. Посебно место у овом часопису заузима и појам *светосавља* и о њему пишу Димитрије Најдановић, Теодор Титов и Данило Медан. Теодор Титов у *Светосављу* из 1933. године методолошки

⁴⁸ Титов Т. *Свети Сава као живи узор за српску православну богословску омладину*, *Светосавље*, бр. 4, Београд 1935, 15-23.

⁴⁹ Ђукић, Т. *Вођа нације*, *Светосавље*, бр. 4, Београд 1935, 24-27.

⁵⁰ Ђорђић П. *Од Ђурила и Методија ка Светом Сави*, *Светосавље*, бр. 4, Београд 1935, 27-32.

⁵¹ Илић Ј. *Монаштво Светог Саве и његов јавни рад*, *Светосавље*, бр. 4, Београд 1935, 33-47.

⁵² Н. *Индивидуализам и социјализам Св. Саве*, *Светосавље*, бр. 4, Београд 1935, 48-51.

⁵³ Липовац Ј. *Култ Светог Саве у Боки Которској*, *Светосавље*, бр. 4, Београд 1935, 52-58.

⁵⁴ Поповић Ј. *Растко и савремена омладина*, *Светосавље*, бр. 4, Београд 1935, 58-61.

разлаже овај појам на суштину и корен, затим на савремене погледе на само хришћанство и на значај светосавља за познавање истинског хришћанства; У другом делу своје студије Титов говори о светосављу као о самоодрицању у Христово име, као путу ка хришћанском савршенству, као показивању хришћанске љубави, а затим и као оличењу оригиналног и савршеног монаштва, као духовно свесловенство и свеpravославље. За Титова је светосавље темељ српске Цркве, државе и свеукупне културе и образац за уређење савремене српске православне аутокефалне Цркве.⁵⁵ Аутор овог веома важног и првог методолошко-научног текста о светосављу закључује да је светосавље јединствен духовни и верско-социјални покрет који је створен и обликован личношћу, животом и радом једног светитеља и његов култ кроз векове провејава српским народом и прати га у свим историјским недаћама, све до савременог доба. Други текст у *Светосављу* који говори о самом појму светосавља дело је Данила Медана – *Контуре светосавске идеологије и њен значај у прошлости и садашњости*.⁵⁶ Аутор, после описа значаја Светог Саве за српски народ и учествовања Бога у историји и животу овог српског светитеља, говори о овом појму као о темељу народне културе, али га види као идеологију широких словенских концепција, што сигурно превазилази мисао и жељу Светог Саве да од Српске аутокефалне створи неку народну и само српску Цркву. Иако аутор овог текста светосавље види као интегрисајући фактор међу Србима и види га као средњи пут између цезаропапизма и папоцезаризма у односима Цркве и државе, посматра га као важност ове идеологије у савременом свету. Ту се искрада и највећа грешка овог аутора, јер ће тако постављено тумачење овог појма довести до дисхармонизације у односима са другим православним помесним Црквама и са Римском Црквом иако аутор каже да Св. Сава није у римској вери видео непријатеља већ у ватиканској политици.

Пут

Часопис *Пут* који у поднаслову има одређење – *часопис за хришћанску културу*, излазио је само 1933. и 1934. године и то у двомесечним свескама. Димитрије Најдановић био је власник часописа и одговорни уредник. Уопште гледано, главна идеја власника и уредника овог часописа била је да *Пут* буде зборник позитивних вредности и мисли усмерених ка јачању и усавршавању религиозног сазнања у српском друштву између два Светска рата. Нажалост, ни један аутор се није бавио личношћу и богословљем Светог Саве, нити појмом светосавља у српској историји и савременом друштву. Овај часопис наследио је часопис, орган Удружења дипломираних теолога, *Хришћанска мисао*.

⁵⁵ Титов, Т. *Светосавље, Светосавље*, бр. 3, 4, 5, Београд 1933, 97-104.

⁵⁶ Медан Д. *Контуре светосавске идеологије и њен значај у прошлости и садашњости, Светосавље*, бр. 2 и 3, Београд 1937, 86-92.

Хришћанска мисао

Хришћанска мисао почиње да излази из штампе 1935. године, а власник листа било је Удружење универзитетских образованих богослова, а одговорни уредник био је Ђоко Слијепчевић, који је у првом броју *Хришћанске мисли*, 1935. године, објавио два приказа који се баве Светим Савом, и то публикација: проте Стевана Димитријевића на тему *Свети Сава као народни учитељ и Спаљивање моштију Светог Саве*,⁵⁷ и Милоша Црњанског – *Свети Сава*. У приказу друге књиге критикује се приказивање Светог Саве као мудрог политичара. Слијепчевић наводи да је прва књига важан допринос анализи личности Светог Саве, а затим наводи два могућа датума спаљивања моштију Светог Саве и то доводи у везу са народним покретима за ослобођење. У другом броју *Хришћанске мисли* за 1935. годину објављене су кратке полемичке студије: *Шта Свети Сава сматра као највише* (аутора Лазара Мирковића), *Над тајном Савине молчанице* (Димитрија Најдановића), *Сава М. Штедимлија о Светом Сави* (од Милутина Деврње) и *Владика Николај о светосавском национализму*. У наредном броју *Хришћанске мисли* публикован је чланак Душана Глумца *Седамстотина година од смрти Светог Саве*,⁵⁸ а затим и један ангажовани осврт на тему *Свети Сава и данашњи српски свештеници*.⁵⁹ Пера Одавић објављује затим и текст, који би могао да буде сматран наставком Глумчевог чланка, на тему *О седмовековној годишњици од смрти Светог Саве*,⁶⁰ а затим у истом броју и Милутин Деврња публикује текст *За истинско схватање личности Светог Саве*, чији је стил полемички, али и наводи на закључак како је један просечни Србин почетком 20. века видео личност Светог Саве.⁶¹ У истој години објављен је врло важан чланак на тему *Култ Светог Саве Српског у архитектури и црквеној уметности*, који је био први значајнији искорак у анализи утицаја Светог Саве на црквену уметност у средњовековној Србији.⁶² На крају ове свеске објављен је и приказ Живана М. Маринковића, *Службе преноса моштију Светог Саве из Трнова*, коју је приредио прота Стеван Димитријевић. Следеће, 1936. године Ђоко Слијепчевић је у *Хришћанској мисли* публиковао свој приказ Анастасијевићеве студије која је прештампана из *Богословља* о крунисању Светог Саве. Живан Маринковић објављује актуелни текст на тему *Гледиште Св. Саве на основне проблеме живота*.⁶³

⁵⁷ Прештампано из *Братства XXVIII*, Београд 1935, 13-14.

⁵⁸ Глумац Д. *Седамстотина година од смрти Светог Саве*, *Хришћанска мисао*, год. 1, бр. 3, Београд 1935, 3-4.

⁵⁹ Одавић П. *Свети Сава и данашњи српски свештеници*, *Хришћанска мисао*, год. 1, бр. 3, Београд 1935, 4-5.

⁶⁰ Одавић П. *О седмовековној годишњици од смрти Светог Саве*, *Хришћанска мисао*, год. 1, бр. 5 и 6, Београд 1935, 9-11.

⁶¹ Деврња М. *За истинско схватање личности Светог Саве*, *Хришћанска мисао*, год. 1, бр. 5 и 6, Београд 1935, 20-21.

⁶² Поповић П. *Култ Светог Саве Српског у архитектури и црквеној уметности*, *Хришћанска мисао*, год. 1, бр. 9, Београд 1935, 7-8.

⁶³ Маринковић Ж. *Гледиште Св. Саве на основне проблеме живота*,

Закључак

Истраживање о темама из богословља и историје у научној периодици, између два светска рата (1918-1941) у Србији, веома је захтевно, зато што је управо у том периоду почело детаљно и систематско методолошко истраживање у оквиру свих богословских дисциплина. Посебно место у том систему заузима проучавање историје, тачније историје српског народа и Цркве. Зато је тема овог истраживања био Свети Сава, како због јубилеја (1219-2019), тако и због значаја његове личности за српску веру, културу и нацију, кроз векове.

Између два светска рата, многи историчари и богослови, започели су своја истраживања од Светих Саве и Симеона Мироточивог, као родоначеника српског рода и самосталне Цркве у оквиру породице православних Цркава тадашњег хришћанског, цивилизованог света, и своје закључке износили су у свим научним часописима у тадашњој држави. Пошто је Православни богословски факултет Универзитета у Београду почео са радом после Првог светског рата, а часопис у оквиру богословских научних дисциплина - *Богословље* 1926. године, теолози су своје закључке углавном износили у поменутом часопису, али и у другим периодичним издањима (*Светосавље*, *Пут* и *Хришћански живот*) који су претендовали да публикују студије које су биле у оквирима научне методологије, али са ангажованим циљем.

После анализе свих студија у поменутом часописима, чији су аутори-научници са богословско-историјског становишта анализирали живот и дело Светог Саве, првог Архиепископа самосталне Српске православне Цркве, закључује се да је са историјског аспекта осветљен живот и дело Светог Саве, и то захваљујући, првенствено, Драгутину Анастасијевићу, Радославу Грујићу, Николи Радојичићу и Станоју Станојевићу; да су са литургијског аспекта теме у вези са животом и утицајима Светог Саве обрађивали Лазар Мирковић, Владимир Влаховић; а са богословско-историјског прота Стеван М. Димитријевић, Филарет Гранић, Миодраг Југовић, Јордан П. Илић и Јустин Поповић. Највише студија о Св. Сави објављено је у часопису *Богословље* за 1935. годину, а у свим осталим часописима углавном је публицистички писано о животу и раду Светог Саве, уз посебан осврт на светосавље као философију ангажованог хришћанина.

Врло је значајно да су научни доприноси из периода између два светска рата, у српској научној теолошкој периодици, били комплементарни са публицистичким освртима, и да нису били супротстављени, зато што су сви истраживачи у Светом Сави видели првог Архиепископа српског, правог светогорског монаха, истинског хришћанина и Србина, који је утицао на вековни етос српског народа у свим историјским епохама и аспектима живота, све до данас.

deacon Ivica Čairović

(Faculty of Orthodox Theology, University of Belgrade)

A REVIEW OF THE PERSONALITY OF SAINT SAVA IN SERBIAN SCIENTIFIC
THEOLOGICAL PERIODICALS BETWEEN THE TWO WORLD WARS

Investigating the Serbian scientific theological periodicals between the two World Wars (1918-1941), it was pointed out that one of the very important topics was the Saint Sava and *svetosavlje*. This review examines the orthodox-theological journals, *Theology*, *Svetosavlje*, *The Way*, and *The Christian Life*, and then reports that scholars from the theological and historical point of view analyzed the life and work of St. Sava, the first Archbishop of the Serbian Orthodox Church. Scientific contributions from the aforementioned period, in Serbian scientific theological periodicals, were complementary to journalistic reviews, and it was confirmed that they were not opposed, because all the researchers saw in St. Sava a very important and influential personality, which influenced the centuries-old ethos of the Serbian people in to all historical epochs and aspects of life, to this day.